

DRUM BUN, DOAMNĂ AMELIA PAVEL

La sfârșitul anului 2003, mai exact, în ziua de 21 decembrie, Amelia Pavel ne-a părăsit pentru totdeauna și a lăsat, în spațiul artelor noastre de astăzi și într-un moment care nu era prin nimic previzibil, un pustiu încă greu de evaluat. Această dispariție, chiar dacă privește un om ajuns la o vîrstă venerabilă, este una abuzivă și prematură, pentru că, în mod paradoxal, Amelia Pavel își trăia abia acum, cu o frenezie unică, o tinerțe intelectuală care trecuse inexplicabil pe deasupra oricărei convenții crono-logice.

De-a lungul acestor ani, care echivalează cu traversarea unei istorii ce a modificat, de cîteva ori, fața lumii, experiențele culturale și umane ale Ameliei Pavel s-au structurat în așa fel încît discursul lor literar dobîndește o ordine aproape geometrică. Observînd un fenomen artistic de o extremă versatilitate, a cărui funcție s-a schimbat radical în raport cu evoluțiile istorice și cu interesele ideologice, mișcîndu-se cu egală dezinvoltură pe axa Răsărit – Apus și Nord – Sud, Amelia Pavel a reușit, în pofida circumstanțelor ostile și a presiunilor de tot felul, să-și păstreze întregă o anumită curiozitate ingenuă și o poftă a privirii și a discursului mereu proaspătă. Fie că scria despre arta sovietică și despre dimensiunea ei militantă, fie despre expresionismul

nordic și despre experiențele modernității, firea dezinvoltă a autoarei și solida ei cultură umanistă reușeau permanent să protejeze privirea de abjecțiile iminente ale timpului și să apere dicția de scufundarea definitivă în delirul misticoid al activismului cultural. Lipsită de orice inhibiție în fața comportamentelor și a limbajelor simbolice, chiar și atunci cînd acestea tindeau să-și părăsească statutul înalt și să intre în anumite jocuri de interese mărunte, ea a reușit să se păstreze mereu în prim-planul fenomenului artistic și să participe nemijlocit la mișcările vii ale acestuia. Ceea ce, la o primă vedere, putea trece drept atitudine exterioară și un pragmatism cultural rece era, în esență, doar vioiciune și mobilitate intelectuală, dar și o mare capacitate de a participa la dinamica globală a evenimentelor artistice, la evoluțiile lor pe spații largi și pe termene lungi, dincolo de orice tentație a parteneriatului mărunț și a privirii joase. Bună cunosătoare a artei europene și universale, cu o solidă cultură literară, filosofică și estetică, dar implicată profund și în arta românească, în special în cea interbelică, Amelia Pavel și-a creat, pornind poate tocmai de la acest spațiu al diversității, un mod de a evalua și de a judeca generos, fără pusee voluntariste și fără nici cea mai palidă prejudecată. Privind lucrurile ca un profesionist cu un îndelungat exercițiu și cu o solidă formație intelectuală, ea nu a căzut niciodată, așa cum ni se întîmplă multora, de nenumărate ori, în ierarhizări dogmatice și în exclusivisme grăbite. Deschisă în egală măsură către arta de tip tradițional și către experiment, către gîndirea de tip academic și către aventura limbajelor și a mijloacelor, ea a știut permanent să-și dozeze observațiile în așa fel încît fiecare artist și fiecare tendință să-și dobîndească locul legitim în peisajul larg al expresiilor artistice.

Ultimul deceniu, singurul în care am trăit cu adevărat liberi după multe alte decenii de frustrări și prizonierat, activitatea sa a fost una de-a dreptul prodigioasă. Publicând mai bine de cinci cărți în această perioadă, implicându-se în viața universitară, în elaborarea și coordonarea Dicționarului de Artă, unica lucrare de acest fel apărută la noi pînă în acest moment, și în regîndirea Galeriei Naționale a Muzeului Național de Artă, ea a făcut o demonstrație spectaculoasă de vitalitate biologică și culturală. Iar această dovadă nu stă doar în faptul că și-a continuat proiectele dinainte enunțate, ci și, sau chiar în primul rînd, în acela că a reușit să-și extindă semnificativ aria de manifestare. Cele două cărți de memorialistică pe care le-a publicat în ultimii ani, în care evocarea și construcția se împletesc la fiecare pas, aduc prezența Ameliei Pavel mai aproape de spațiul literaturii, de acela în care instrumentele criticului și ale istoricului, fără a fi cu totul abandonate, sunt lăsate să respire mai relaxat și chiar să se plimbe nestingherite prin locuri îndepărtate și apăsate de o vagă melancolie. Mai mult decît în cărțile de specialitate, în textele memorialistice poate fi lesne observată solida formație umanistă a autoarei și largul orizont cultural în care s-a construit personalitatea cercetătorilor din generația din care și

ea face parte și pe care o reprezintă în mod exemplar. Prezența ei firească în actualitatea culturală și artistică românească, dar și interesul constant pentru tot ce se petrece în fenomenul artistic european, și nu numai, nu putea să rămînă neobservată și de la distanță. Ea a fost răsplătită chiar de către Consiliul Europei cu titlul de Femeia europeană a anului, iar această recunoaștere a găsit-o exact acolo unde trebuia, adică în plină activitate fizică și mentală, într-o efervescență a cercetării și a scrisului care, cel puțin din afară, părea să fie mai mare la senectute decît cu vreo cîteva decenii în urmă. Chiar dacă trupul îi era fragil și împuținat, iar deplasarea mai puțin sprintenă ca altădată, totul părea a nu fi decît o echilibrare pe care natura (sau poate cultura!) însăși a operat-o în profunzimea ființei sale. Fragilitatea trupului era compensată prin amploarea proiectelor, iar sprinteneala pierdută a picioarelor se mutase și ea, în mod legitim, în vioiciunea privirilor și în agilitatea gîndirii.

În fața dispariției unui om de cultură de o asemenea autenticitate și vigoare, gîndurile și regretele dobîdesc ele însele, dincolo de orice convenție conjuncturală, o notă gravă care le scoate din stereotip și le mîntuie de banalitate. Așadar, Drum bun, Doamnă Amelia Pavel!

Pavel ȘUȘARĂ